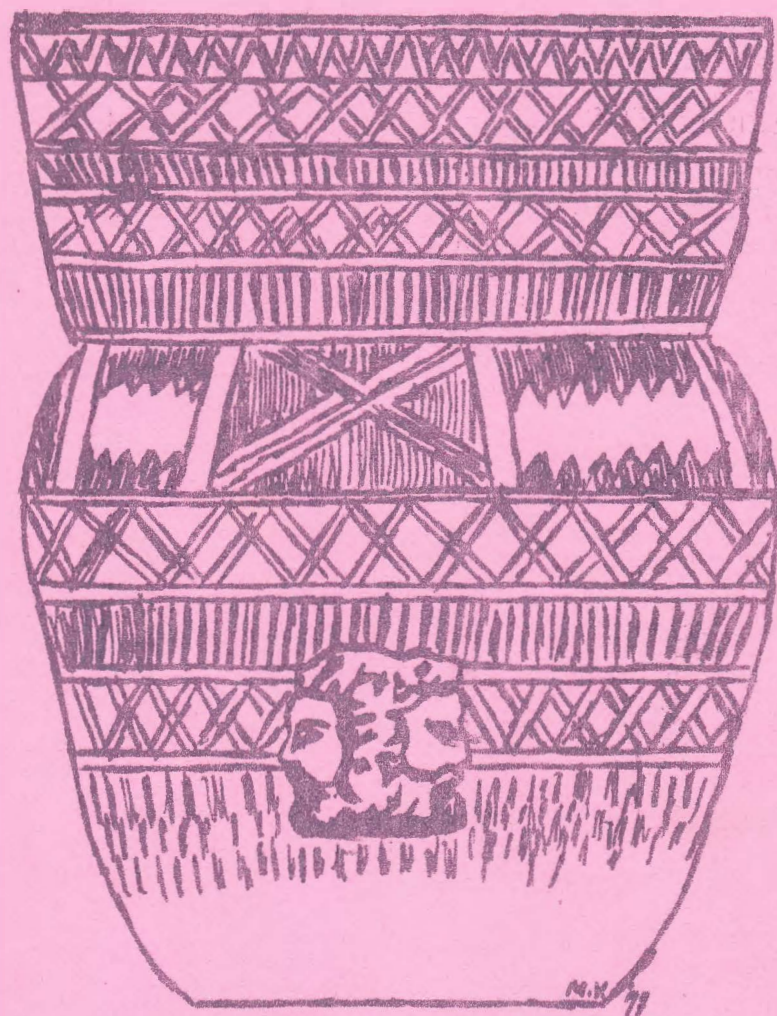

“SCRIJFTUUR

CASTRINGUUR”

1977

HET ORGAAN VAN DE N.J.B.G. AFD. GORKUM.

ENHOUD

Voorwoord-Martin Veen	1
Nederlands majolica-Peter van Hout	2, 3
De Blauwe Toren-Martin Veen	4, 5, 6, 7, 8
Hieroglijfen-Marcel Baveco	9, 10, 11
17e eeuwse Hollandse pottenbakkerstechniek I door Peter van Hout	12, 13
Bestuursmededelingen-Fokko de Vries	13, 14
De Grote Germaanse volksverhuizing-Martin Veen	15, 16, 17
De Gebroeders Wright II-Peter van Hout	18, 19
Wanfried-schotels-Peter van Hout	20, 21
WBO in Gorkum-Peter van Hout	20
Excursie Gouda-Rudolf de Vries	22, 23

algemene redactie: Martin Veen
Fokko de Vries
Ruurd van Donkelaar
Dick Los
Jan Casper Zweers

typee- werk : Martin Veen / Fokko de Vries

stencilwerk : Rijksscholengemeenschap te Gorkum

lay - out : Martin Veen

hoofdredakteur : Martin Veen

medewerkers : Rudolf de Vries/Bert Nijland

BLAD VOOR JEUGD EN GESCHIEDENIS SCRIPTUM CASPINGIUM

Scriptum Caspingium is het orgaan van de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis afdeling Gorkum en omstreken. Het SC verschijnt normaal gesproken 6 maal per jaar en is voor leden en donateurs gratis. Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen. Oplage 120 ex.

bestuur+adressen

VZ: Ruurd van Donkelaar, Laantje 1a, Werkendam 01835-1430
AS: Fokko de Vries, D.F. Pauwstraat 23, Gorinchem 01830-22413
PM: Dick Los, Onderweg 18, Arkel 01831-1498
HR: Martin Veen, Barbette 8, Gorinchem
GS: Jan Casper Zweers, Dorpsstraat 19, Zoelmond 03453-407

Voorwoord:

Dit wordt dan weer de derde SC van dit jaar. Zoals jullie wel gelezen zullen hebben, is Peter van Hout geen hoofdredakteur meer en heb ik de twijfelachtige eer hem als zodanig op te volgen. Verder zullen jullie wel gemerkt hebben, dat er aan deze SC (en de vorige) kleine veranderingen zijn aangebracht (voorplaat etc.) Op- of aanmerkingen zijn natuurlijk welkom. Deze SC staat weer helemaal vol. Aandacht vooral aan aardewerk. Verder nog de nodige verslagen, een artikel over hierogliefen, iets over de Blauwe Toren en het tweede deel over de gebr. Wright.

Eén dezer dagen zul je wel de Arkel-uitgave in de brievenbus vinden. Meer hierover in het artikel over de bestuursmededelingen.

Nu iets aan de redactie van "Info": We vinden het mooi dat jullie kritiek leveren op ons blad, maar kijk voortaan wel even goed wie het betreffende artikel geschreven heeft!!!!

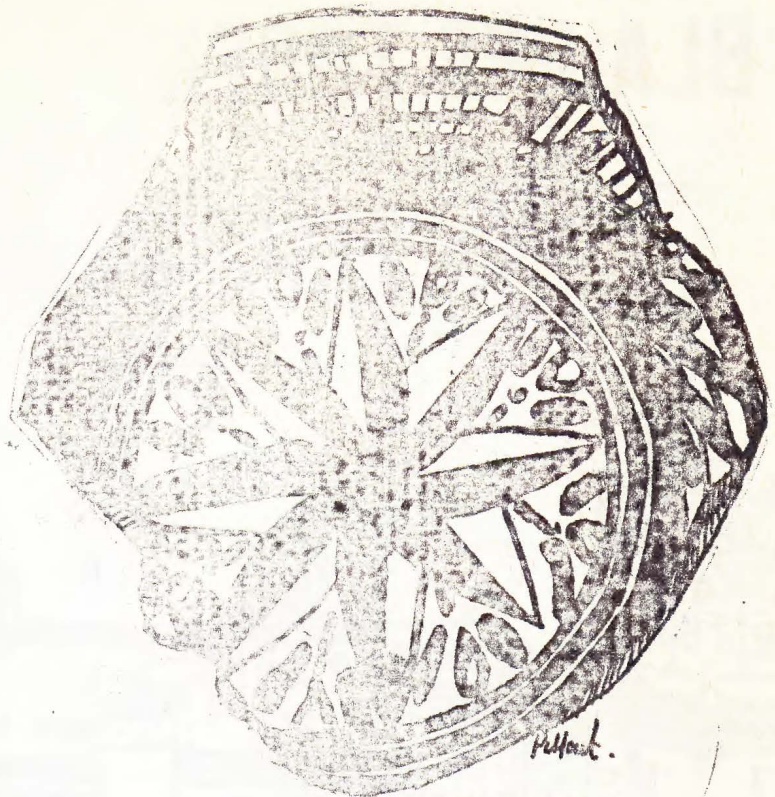
Martin Veen

NEDERLANDS MAJOLICA

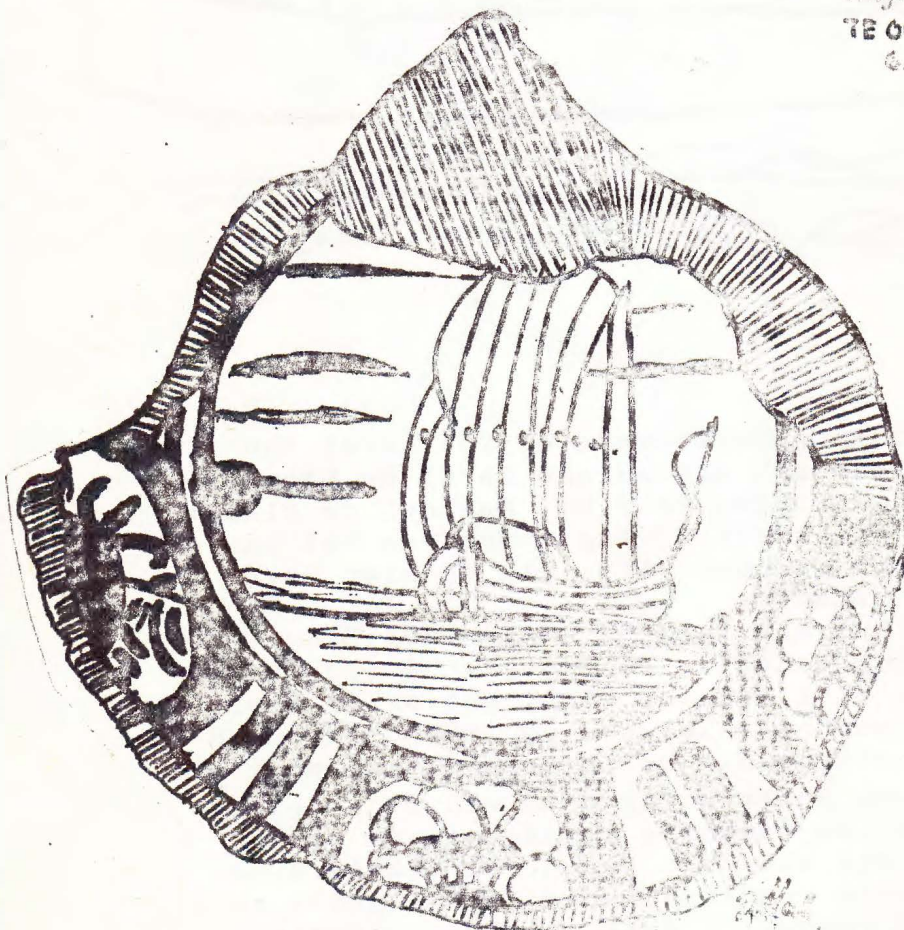
Als je eens goed de zeventiende-eeuwse schilderijen hebt bekeken en vooral de voorwerpen, die er op voorkwamen, viel je misschien de variatie van aardewerksoorten op die toen in gebruik waren. We gaan het hier eens hebben over het zogenaamde Majolica, het Nederlandse Majolica wel te verstaan, omdat het woord Majolica een verzamelnaam voor produkten uit verschillende landen en tijdperken. Het soort aardewerk dat we hiermee bedoelen is kort samengevat als aardewerk dat met tin-glazuur is bedekt en waarop een beschildering is aangebracht. Wie heeft het tinglazuur dan uitgevonden? Nu, dat is nog steeds een raadsel, maar waarschijnlijk is het afkomstig uit het Midden-oosten, waar omstreeks de negende eeuw dit glazuur werd gebruikt. De import van het Chinees porcelein dat langs de bekende karavaanroutes, of langs de zeeweg, door de Perzische Golf of de Rode Zee naar het westelijke gedeelte van Azië werd gebracht. Omdat het Chinese porcelein in Europa de grootste concurrent van de pottenbakker was, zocht men naar een geschikt soort glazuur en dat was het tinglazuur, dat hier voor in aanmerking kwam. Hoewel men in Nederland het Majolica ging maken, wilde dat nog niet zeggen, dat de geloofsovertuiging van de Mohammedanen in de westelijke richting bekeeringen was gaan maken. Doordat de Moren in Spanje de tinglazuurtechniek in het land geïntroduceerd hebben was daar in der twaalfde- en dertiende eeuw een bloeiende aardewerkindustrie ontwikkeld. Er werden schalen, schotels, kommen, kannen en tegels gemaakt. Er werd zodoende ook geëxporteerd, o.a. ook naar de Nederlanden en naar Italië. Het eiland Majorica had toen als functie de overlaadhaven te zijn. Zo is ook de naam van het aardewerk ontstaan door de verbastering van Majorica naar Majolica. De talrijke bodenvondsten wijzen er op dat aan het einde van de vijftiende eeuw Majolica hier in Nederland werd gemaakt. In de tweede helft van de zestiende eeuw breken de zogenaamde godsdiensttwisten uit, die ook gevolg hebben gehad op de pottenbakkers in de Nederlanden. Door de oorlogshandelingen kwam de kunstnijverheid in Antwerpen tot een einde. De pottenbakkers vluchtten naar Engeland, Hamburg, of naar het noorden. Zo vestigden zich hier in Nederland talrijke Majolica pottenbakkers vooral waar vaarroutes en brandstoffen waren. Men vond ze in Rotterdam, Amsterdam, Haarlem, Makkum en andere plaatsen. Voor de mensen die in het aardewerk thuis zijn is het nog een groot probleem om het verschil te zien tussen het geïmporteerde Majolica uit Antwerpen, of van het iets latere dat in het noorden werd gemaakt. De decors die uit Vlaanderen kwamen hebben een Spaans-Italiaanse invloed ondergaan. Maar tegen het eind van de zestiende eeuw kunnen we gaan spreken van Noordnederlands Majolica. De versiering berust op een geometrische grondslag. Deze versieringen betreffen meestal planten, vruchten, dieren, wapens, mensen of landschappen. In de zeventiende eeuw gebruikte men voor de rand ook wel Chinese motieven, omdat zoals ik wel eerder gezegd heb, de concurrentie van het Chinese porcelein groot was.

Literatuur: Dingeman Korf "Nederlandse Majolica"

Peter van Hout

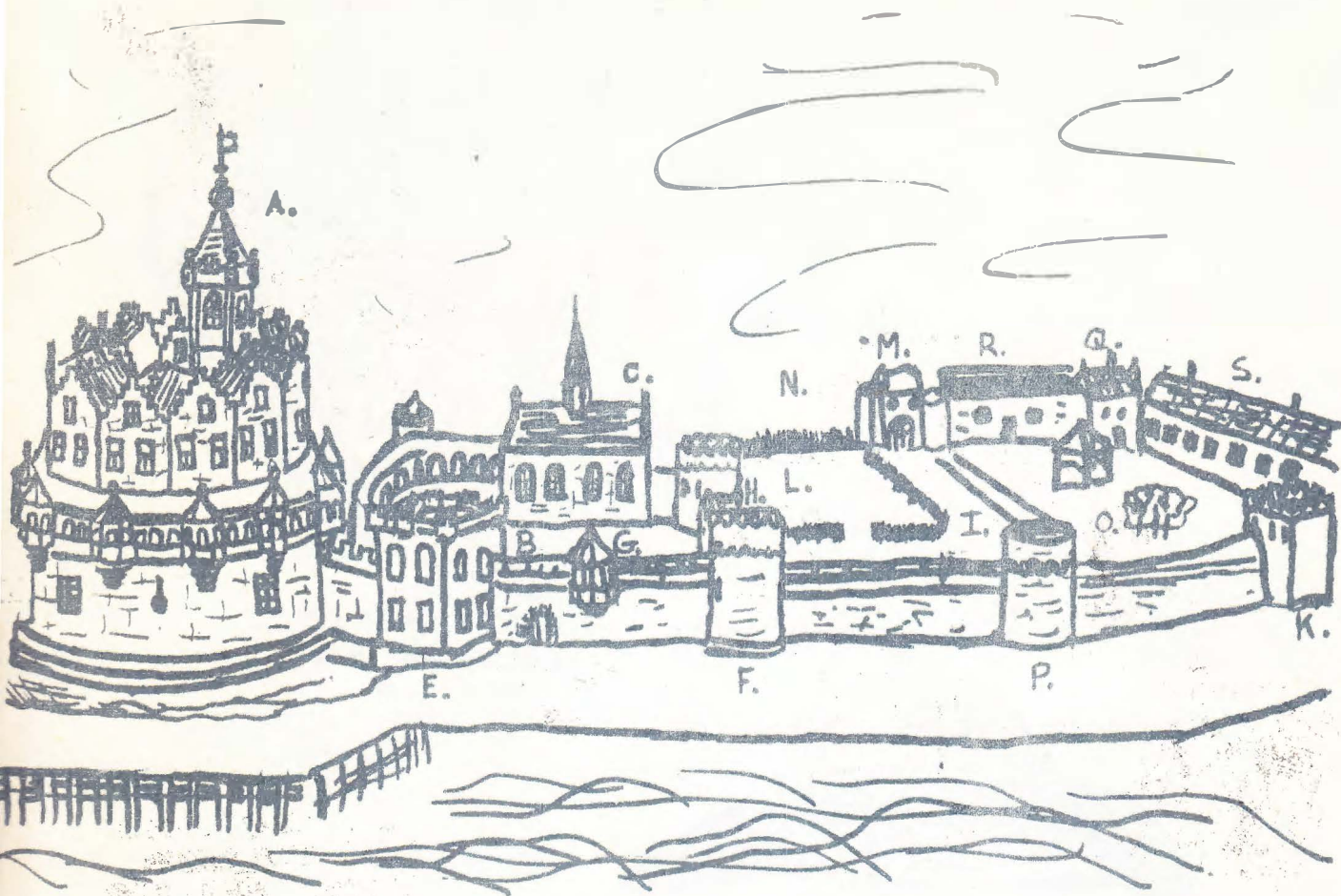
MAJOLICA SCHERF GEV
TE GOORINCHEM VERZ
G. WESTRENNEN

Deze scherf bezit
een Chinese, zgn.
Van-Li omlijsting

MAJOLICA SCHERF
GEV GOORINCHEM
VERZ G. WESTRENNEN

DE BLAUWE TOREN

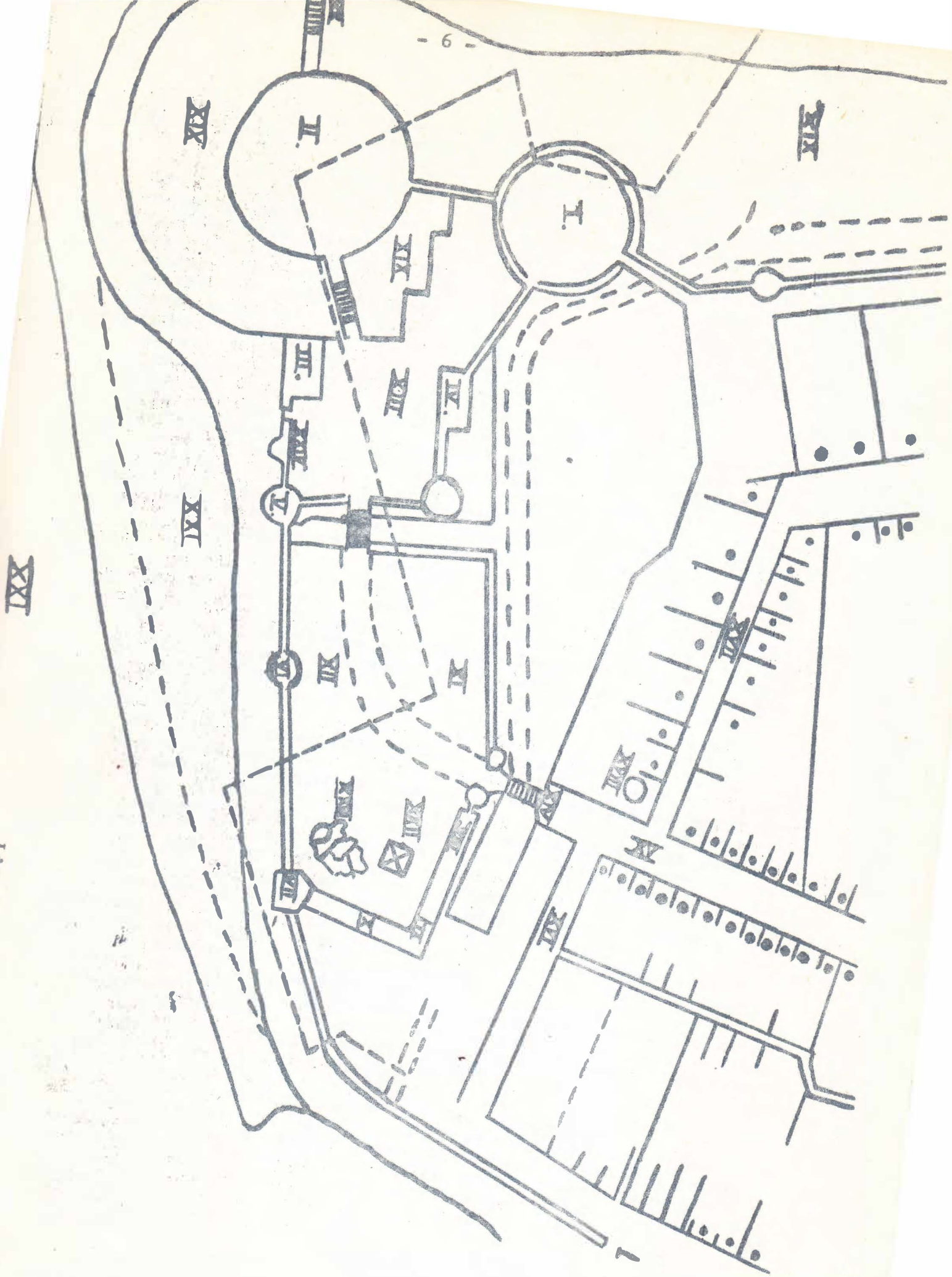

Op 16 september 1416, Sint Lambertsavond begint Karel van Charolais, die later bekend zou worden als Karel de Stoute, met het leggen van de funderingen voor het kasteel de Blauwe Toren. Hieronder zal ik een beschrijving geven van het kasteel naar de tekening van Jacob van der Ulf, die ik hier boven geprobeerd heb om na te tekenen.

Tot het hoofdgebouw van het kasteel, de zogenaamde Blauwe Toren kreeg men via een brug vanaf de Wolpherensche dijk toegang. Deze toren moet zo mooi geweest zijn, dat er in heel Duitsland en Frankrijk geen gelijke was. De toren had muren met een dikte van negen meter, die boven afnamen tot acht meter. Het geheel was in een grote kring rond een binnenplaats gebouwd. Onder in het gebouw waren de gevangenissen en de fraai gewelfde kelders, die voorzien waren van vensters met dikke tralies. Op de eerste verdieping had je een grote zaal, die uitzicht had op de Merwede. Op deze verdieping was een sierlijk uitstekende open galerij gebouwd met een arduinen borstwering waarop stenen pilaren stonden, die met elkaar mooie togen vormden. Tegen deze galerij waren 13 à 16 erker-tjes die gesteund werden door gebeeldhouwde consoles, die

het toch pieps gebouw toch iets sierlijks gaven. Hierboven b had men een aantal ruime zalen, kamers en zolders aangebracht in een twaalfstal getrapte huisjes. In elk van die huisjes waren drie ramen met luiken aangebracht, die met zoalsb de vensters in de galerij een mooi uitzicht boden op de rivier. De verdieping van de hierboven genoemde togen en erkers was met de verdieping van de huisjes verbonden door een dak, b dat met leisteen bedekt was. Dit dak liep naar binnen, zodat de oppervlakte van de kring waarin de benedenverdieping gebouwd was groter was dan de verdieping waarop de huisjes gebouwd waren. Midden in deze toren stond een vierkant toren, b die met zijn slanke leids spits en zijn vier gekanteelde hoek-torentjes hoog boven de huisjes uitsteek. Deze toren was vanb de grond uit opgebouwd en stond midden op het binnenplein. Via een grote stenen wenteltrap kon men naar boven klimmen. b Onder in deze toren was een molen gemaakt, die met behulp van een paard het benodigde graan maalde. Op het binnenplein, waar nog enkele kleine huisjes, die bestemd waren voor hetb personeel en voor berging van materiaal, was ook nog eenb grote waterput, die door middel van een rioleringsstelsel inb verbinding stond met de Herengade. Zo had men altijd goed wat-ter. Rondom de Blauwe Toren liep een diepe slotgracht, dieb verder het gehele binnen- en buitenhof aan de noord- en oost-b zijde omsloot. Over deze gracht lag ook de brug die op deb volgherensche dijk uitkwam. Was je over deze valbrug door deb voerpoort van de Blauwe Toren, het eigenlijke huis, en ver-volgde over het binnenplein door de achterpoort van het kasteel gegaan, dan stond je op het ruime opper- of binnen-hof. Twee hoge gekanteelde muren beschutten de uitgang van de achterpoort naar het binnenhof, dat verder geheel inge-sloten werd door torens en muren. Als je het binnenhof op-stapte had je gelijk aan je rechterhand de Brouwerij. De eigenlijke naam voor deze toren was Barbarijen. Dit was eenb vierkante toren, die uit de westelijke muur van het kasteel sprong. De toren waren acht kantelen rondeelsgewijs uit-gebouwd. Aan je linkerhand stond de grote Kapel, die zich met een door een leien dak bedekte tranb langs de binnenzijde van de linker binnenhofmuur verlengde tot een kleine gekan-telde toren met een gedrukte spits. Vandaar liep de trans door langs de westelijke binnenhofmuur tot de achterpoort van de Blauwe Toren. Van de toren Barbarijen weer oostwaarts gaande langs de zuidelijke binnenhofmuur aan de kade langs de rivier, kwam men voorbij een lange poort die toegang gaf totb de kade. Langs deze muur liep ook weer net zo als ik hier-boven al vermeld heb weer een trans. Iets voorbij Barbarijen was weer een torentje aangebracht de dat naam "Hertog Karel'sb Speelhuys" droeg. Dit was een aan de buitenkant aangebracht halfrechthoekig paviljoentje, dat uitzicht gaf op de kade. Het binnenhof was door middel van de binnengracht geschei-den van het buitenhof. Over een ophaalbrug kwam men zo op het buitenhof benedenhof. Om deze brug heen was een poort gebouwd met een trappendak. Voor de ene helft in de binnen-gracht en de andere helft op de kade stond de gevochtstoren, de Bourgondische Toren genaamd. Deze poort stond via een muur in verbinding met de poort die op het buitenhof uitkwam. Aan de andere kant stond hij inverbinding met de oostelijke muur van het kasteel. Aan de andere zijde van de Bourgondi-sche Toren liep de muur weer verder tot aan de

hoofdeingateren, die precies gelijk was aan de Bourgondische Toren. Het binnenhof was dus door een hoge muur inge-

VERKLARING VAN DE KAART.

- I. Rondeel (alleen Kemp vermeldt deze toren)
- II.e De Blauwe Torene
- III.e Barbarijen (deze toren werd door het gewone volk "Brouwerij" genoemd)
- IV. Kapel
- V. Bourgondische Toren
- VI. Koelpaapstoren
- VII. Heer v. Ravensteijntoren
- VIII. Koeienstal
- IX. Boerderij
- X. Paardenstal
- XI. Moestuin
- XII.e Het Benedenhof
- XIII. Het Bovenhof
- XIV.e Poort met brug waarover men in de stad kon komen. Hier staat tegenwoordig de Tolkazerne of Tolhuis (Zit nu bibliotheek in).e
- XV. Molenstraate
- XVI. Tolhuissteegh (tegenwoordig Tolsteeg)e
- XVII. "Aen den Gristdyk" (tegenwoordig Krabsteeg)e
- XVIII. De oliemolene
- XIX.e Slotgrachte
- XX. Brug
- XXI. Merwede
- XXII. Hooiberg
- XXIII.e Enkele lindebomen door een hek omgeven.e
- XXIV. "Hertog Karel's Speelhuyse"
- XXV. Bastion Sandenborgh 1599e

VERKLARING TEKENING JACOB VAN DER ULFT

A.e De Blauwe Torene	P.e Koelpaapstoren
B. Het bovenhofe	Q. Boerderij
C. De kapele	R.e Koeienstale
D.e De trans van de kapele Barbarijene	S. Paardenstale
F. Bourgondische Toren	
G.e Hertog Karel's Speelhuyse	
H.e De poort en de brug van het bovenhofe	
I. Het benedenhof	
K. Heer v. Ravensteijntoren	
L. De moestuin	
M.e Poort naar de stade	
N. De Molenstraat	
O. De lindeboom	

sloten als een vierkant waar een kapel in gebouwd was. Als je de binnenhofspoort door ging en de brug over liep, dan stond je in het buiten- of benedenhof. Dit hof was aan de rivierzijde afgesloten door een zelfde muur als het binnenhof. Deze muur liep vanaf de Blauwe Toren naar de Barbaren naar Hertog Karel's speelhuys vervolgens naar de Bourgondische Toren verder naar de Koelpaapstoren zo naar de Heer van Ravensteijntoren, waar hij een bocht in westelijke richting maakte. Daar verbond de muur zich met de paardenstal die weer grensde aan de beerderij, die aan de koeienstal was gebouwd. Onmiddellijk naast de koeienstal stond de door twee torens beschermde poort die toegang gaf tot de Molenstraat. Op deze plaats staat tegenwoordig de Tolkazerne. Het buitenhof was minder statig als het binnenhof, maar wel veel vreedzamer en drukker. Als je viarde stadspoort op het buitenhof kwam, dan had je aan je rechterhand de door een houten schutting omgeven moestuin, die langs de binnengracht tot aan de brug van het binnenhof liep. Aan je linkerhand zag je dan de hooiberg en een stukje verder een groepje lindebomen, waaronder de bedienden bij goed weer muziek maakten en elkaar verhalen vertelden.

Na een overigens mislukte aanslag door de Spanjaarden op Gorkum in 1574, besloot men in 1578 toch om het kasteel tot de grond toe af te breken, omdat het een te groot gevaar vormde voor de veiligheid van de stad.

Bronnen

W.F. Emck: "Kroniek van Gorinchem", 1929

A.rKemp: "Leven der doorl. heeren van Arkel ende jaarbeschrijving der stad Gorinchem, 1656

H.A.v. Gogh: "Van Arkels oude Veste", 1898

Mr. C.v. Zomeren: "Beschrijvinge der stadt Gorinchem en landen van Arkel", 1755

W.Mazzola en A. Keizer: "Tolhuis te Gorinchem", 1975

H.F.v. Peers: "Gezicht op Gorkum", 1971

Met dank aan Dhr. Bergman en Mevr. M. Swaters

Martin Veen

HIËROGLIEFEN

door Marcel Baveco

oeger waren er geen kranten, beeken of tijdschriften. Elke mededeling moest mondeling gedaan worden. Waarschijnlijk kenden de Egyptenaren op aarde gebaren- en geluidstaal. Later maakten vele volken gebruik van beeldschrift. Sommigen gingen niet verder dan de tekenen als de Indianen. De Egyptenaren hadden dit schrift ook. Ze kenden alle woorden. Hieronder enkele voorbeelden:

"lopen"

de maan

En ze hadden ze duizenden woorden (tekens), en gingen ze hun taal vereenvoudigen. Dit schrift heet lettergrepschrift, omdat ze hun woorden in lettergrepen verdeeld hadden. Ook hiermee was men niet tevreden, want men vond dat ze toch nog teveel tekens gebruikten. Men vulde toen maar alleen de medeklinkers in. De klinkers moest je zelf maar zien te vinden. Dit schrift werd letterschrift genoemd. Hieronder hoe bijvoorbeeld het woord "kaart" werd geschreven:

Men ontstond geleidelijk het hiërogliefenschrift. Omdat steeds meer mensen leerden lezen en schrijven en het hiërogliefenschrift te moeilijk vonden, gingen ze hun schrift vereenvoudigen. Omdat dit schrift voor het volk was, noemde men het het volksschrift, oftewel demotisch-schrift. De priesters gebruikten uiteraard het hiërogliefenschrift. Het hiërogliefenschrift is zo moeilijk te begrijpen omdat het uit beeld-, lettergrepen- en letterschrift bestaat. Iets gekke van het hiërogliefenschrift is, dat ze de namen van koningen en koninginnen in hokje met afgeronde hoeken schreven. Zo'n hokje heet met een moeilijk woord een cartouche. Omdat het hiërogliefenschrift ook veel door beeldhouwers werd gebruikt, veranderden de tekens ook wel. Want deze maakten de tekens steeds moeilijker, of vereenvoudigden ze als ze te moeilijk waren om af te tekenen.

De Egyptenaren van ongeveer 200 v. Chr. wisten de oorsprong van de hiërogliefen niet meer. Ze zagen in deze afbeeldingen iets heiligs. Waarschijnlijk is de naam van de tekens door de Grieken gegeven. Hiëros is namelijk Grieks voor heilig. Hiërogliefenschrift zou dus heilig-schrift betekenen. De Grieken zeiden dat de god van de wijsheid de mensen dit schrift had gegeven en dat ze het slechts voor inscripties op tempels en graven mochten gebruiken en dat ze daarom heilig waren. Deze verklaring en nog anderen stonden in het boek van Herapollon. Dit boek heeft een nadelige invloed gehad op het hiërogliefenschrift gehad want Herapollon gaf in dit boek de meeste vreemde verklaringen voor een woord. Er waren natuurlijk betere boeken dan die van Herapollon maar die zijn verloren gegaan. Onder invloed van Herapollon heeft men tijdens de renaissance gedacht dat de hiërogliefen vreemde en wonderlijke tekens waren, vol met ge-

heime betekenissen. Als men de hiërogliefen wilde begrijpen, moest men over bovennatuurlijke machten beschikken. Zelfs toen men in de zeventiende eeuw op de obelisk van Rome echte hiërogliefen leerde kennen, veranderde niets aan de vastbestaande mening van de geleerden. Zo kwam het dat de geleerden niets met de hiërogliefen op de obelisk te maken wilden hebben. Ze vonden de ontdekker een wetenschappelijk kwakzalver. Wat hij daar ook was natuurlijk fantasie en nog niet eens geestig ook! Pas aan het einde van de achttiende eeuw kwam de grote verandering. De politiek zou de wetenschap gaan helpen.

De steen van Rosette en de ontdekking.

Toen Napoleon in 1798 Egypte binnenviel, had hij geleerden meegenomen, die alles onderzochten en bestudeerden. De belangrijkste vondst was wel de steen van Rosette. Dit stuk zwarte, gladgepolijste bazaltsteen werd gevonden tijdens het aanleggen van een versterking bij Rosette, ten oosten van Alexandrië. Op deze steen stond een besluit van de priesters in Memphis anno 196 v. Chr. Deze steen was zo belangrijk omdat deze steen in stralen gesteld was: 14 regels hiërogliefen, 32 regels volksschrift, 34 regels Grieks. Men kon nu met behulp van het Grieks de hiërogliefen ontcijferend een hulpmiddeltje was het gebruik van eigen namen, die veelvuldig voorkwamen en die in alle talen gelijk waren. Helaas viel de vertaling van de veertien regels hiërogliefen tegen, de teksten waren erg onduidelijk en soms stonden er niet-hiërogliefen tussen. Maar men had toch de sleutel gevonden.

De eerste die de steen van Rosette onderzocht, een beroemde wetenschappelijke beoefenaar van oosterse talen, oftewel een oriëntalist, moest al zijn pogingen hopeloos opgeven. Meer succes had de Zweedse diplomaat Johan Åkerblad, die feitelijk de eerste Egyptoloog was. Hij haalde tien namen uit de 32 regels volksschrift. Al gauw wist hij zoveel, dat hij in grote lijnen een juist alfabet op kon stellen, dat van grote betekenis was. Zijn boek, dat in 1802 verscheen heeft de ontcijfering van de hiërogliefen voorbereid. Als hij minder economisch afhankelijk was geweest, dan had hij zeker de hele steen ontcijferd. Met behulp van de resultaten van Åkerblad ging de Engelse arts en natuurkundige Thomas Young aan het werk. Hij kon twee letters uit de koningsnaam Ptolemaïos en drie andere hiërogliefen vertalen. Deze resultaten publiceerde Young in de Encyclopaedia Britannica. Maar ook hij was in de ontcijfering blijven steken.

In Frankrijk werkte François Champollion aan de ontcijfering van de hiërogliefen. François was de zoon van een welgestelde boekhandelaar en was op elfjarige leeftijd al geïnteresseerd in het bekijken van historische voorwerpen uit Egypte, die zijn vriend voor hem meebracht. Toen hij 16 jaar was, gaf hij een boek over Egypte uit. Hij verzwaakte erg omdat hij in het donker zat te studeren. Voordat hij negentien was, werd hij leraar in geschiedenis. Maar door zijn opvattingen over de verdreven Napoleon, moest hij zijn loopbaan als leraar opgeven. Zijn gezondheid werd er door al zijn inspanningen niet beter op. Vanaf toen is hij zich gaan bezighouden met het oneindige terrein van de Egyptologie. Evenals Young kon hij niet loskomen van de door Horapollon in de wereld gebrachte gedachte, dat de hiërogliefen een symbolisch beeldschrift waren. Pas in 1821 zag hij deze fout in en toen pas lukte de ontcijfering. Hij slaagde erin om de koningsnaam Ptolemaïos helemaal te ontcijferen. Hij werd geholpen door de naam Cleopatra, die in

een of andere tekst voorkwam en waar hij een afbeelding van kreeg. Hij ontcijferde de klanken p, o, l en twee manieren voor de t. Met deze kennis ging hij geleidelijk voort, maar hij stuitte steeds op nieuwe moeilijkheden. Eén zo'n moeilijkheid was, dat een hiëroglief voor een klank kan staan of voor een lettergreep. Maar hij ging met veel enthousiasme verder en hij ontcijferde in 1822 de tekst door middel van vergelijkingen met de andere teksten. Hij heeft nog meer ontdekkingen gedaan. Hij vertaalde in 1828 de moeilijke tekst op de obelisk van Rome en de ontcijfering van de hiërogliefen uit Nuliö, die niet zo belangrijk waren als de steen van Rosette, maar wel zeer belangrijk waren voor de totale ontcijfering van het hiërogliefenschrift. Men mag dus wel zeggen dat Champollion het grootste gedeelte van de hiërogliefen ontcijferd heeft. In 1832 stierf Champollion na een reis door Egypte, waarvan na zijn dood de resultaten gepubliceerd werden.

Het schrijfmateriaal

Dankzij het schrijfmateriaal heeft het Egyptische schrift zich zo goed kunnen ontwikkelen. Het Egyptische papier werd uit de merg van het papyrusriet gemaakt. Deze plant is door het ingrijpen van de mensen teruggedrongen naar het gebied van de Bovenrijl. Deze plant werd niet alleen voor papier gebruikt maar ook voor het maken van kleden en matten. Men snoed de sterke delen van de stengels in de lengte door tot smalle repen. Een aantal van deze repen legde men dan naast elkaar met de vezels in dezelfde richting lopend. Dan plakte men er een tweede rij repen vezels er overheen, met de vezels in omgekeerde richting lopend dan in de eerste laag. Tenslotte werd het geperst en in de zon gedroogd. Het resultaat was een glad en buigzaam blad. Deze rollen waren erg klein, maar men plakte er een stel aan elkaar en zo ontstonden de papyrusrollen, die soms wel langer dan veertig meter zijn. Op het papyrus schreef men met dunne rietjes, waarvan het einde, doordat men er op kauwde, een soortpenseel was geworden. Zo konden de schrijvers mooie krullende tekens met dunne en dikke halen maken. De inkt bestond uit een mengsel van roet en gomwater, dat zijn diepzwarte kleur nog tot heden bewaard heeft. Ook gebruikte men rode inkt, maar die was minder duurzaam dan de zwarte inkt. Omdat papyrus een duur materiaal was, ging men er zuinig mee om en gebruikte men voor eenvoudige notities en mededelingen de scherven van ongeglazuurde potten en ruwe stukken kalksteen. Zelfs moet het voorkomen zijn, dat een zanger zijn verzen van een halve kruik op las inplaats van een rol papyrus. Had men zo'n mededeling of notitie niet meer nodig, dan gooide men het stuk weg, en zo komt het dat men vele van die scherven, de zogenaamde ostraka, uit vuilnishopen haalt. De papyrusrollen wierp men meestal niet weg, want men gebruikte ze als opvulling voor de dode heilige krokodillen. Dankzij het droge Egyptische klimaat zijn er echter ook van deze papyrusrollen overgebleven. Maar de echte mooie rollen worden altijd in de piramiden en in de rotsgraven gevonden.

17e eeuwse Hollandse POTTENBAKKERSTECHNIEK I.

In onze reeks over aardewerk komt hier een tweetal artikelen over de techniek van het pottenbakkersvak en met name over het 17e eeuwse majolica. Om te beginnen heb je voor het aardewerk klei nodig. Deze klei is een product van het verweringsproces van gesteenten en is door de wind en het water ergens in dikke lagen afgezet. Een tweede belangrijk product is de brandstof, die hier turf en takken was. Dus het spreekt voor zichzelf, dat een pottenbakkersbedrijf zich vestigde op een plaats waar brandstof in de buurt was en waarnaar de klei gemakkelijk aangevoerd kon worden. (meestal waterwegen bijv. Amsterdam, Rotterdam, Gorinchem enz.) Een leuk voorbeeld van een veelvuldig gebruik van turf voor de ovens, is Gouda voor zijn pijpenindustrie, waar net buiten de stad grote veenplassen zijn te vinden, waar in drie eeuwen turf is gewonnen voor de bakevens. Tijdens de reis van die klei, dus voor hij ergens afgezet werd, kwamen er allerlei stoffen in, die de kwaliteiten bepaalden. Onze inheemse klei bijvoorbeeld, is te "vet" voor het fabriceren van potten. Het gevolg van deze vette klei is, dat hij onregelmatig krimpt, zodat er scheuren in komen. Om dit te voorkomen moet men onze inheemse klei gaan "vermageren". Dit doet men door er andere kleisoorten door te mengen. In een boekje uit 1794 worden verschillende kleisoorten genoemd, zoals de Doornikse, Brabantse- en de Theemse klei. De kwaliteit en de kleur van het aardewerk wordt dus bepaald door de mengingen. Een kleisoort met een groot kalkgehalte bijvoorbeeld, geeft de welbekende gele kleur en een kleisoort waarin veel ijzeroxide zit de bekende rode kleur. Hoe ging nu dat mengen van die klei in zijn werk. De juiste kleiverhoudingen werden samen in een grote kuip gedaan, om er vervolgens water aan toe te voegen. Door dit te reeren kreeg men een grote klei-pap. Als men dit verkregen had, ging de pap door een zeef om de onregelmatigheden er uit te halen (plantenwortels, schelpen, grind enz.) Hierna ging de klei-pap via een goot naar een andere kuip, waar het moest bezinken. Aan de zijkanalen van die kuip zat een soort sluisje, waardoor het overtollige kon weglopen. Hierna moest de klei "indrogen", om te zorgen dat de klei een deegvormige omvang kreeg. Als de klei deze toestand had bereikt werd het in stukken in grote stenen bakken gedaan om het zogenaamde "rottingsproces" te ondergaan, waarbij er weer water werd bij gedaan voor de onopgeloste deeltjes klei. Het mengproces was nu nog steeds niet afgelopen, want door dit rottingsproces waren de zware deeltjes weer naar beneden gezonken. Hiervoor had men een man in dienst, die de naam droeg van "aardetrapper". Deze man stampte met zijn voeten het geheel door elkaar. De "vormer" sloeg het geheel daarna nog eens door elkaar. Maar toch was de klei door deze bewerkingen soms nog niet voldoende gemengd, want als je met een tegelscherven bekijkt, zie je nog kleurverschillen (slijten). Hierna volgde de vormgeving. We kennen hier twee verschillende methodes voor, het met de hand draaien en het vormen m.b.v. een mal. Bij de malmethode werd een grote plak klei op de mal gelegd en met de handen goed aangedrukt. Deze methode werd voornamelijk toegepast bij de majolicaschotels. Deze mal was zo'n 10 à 15% groter dan het gewenste formaat, omdat het geheel nog eens in ging krimpen. Bij een pot waren er twee mal-

len, die op elkaar gedrukt werden. Na het inkrimpen kon men de mal eraaf halen en konden de voorwerpen bijgewerkt worden zoals bijvoorbeeld het bevestigen van de tuiten en oren. De volgende keer ga ik u vertellen over het bakproces en de versiering.

Peter van Hout

BESTUURSMEEDEDELINGEN

Op 14 augustus is er een bestuursvergadering geweest in het Pesthuys. Op deze zijn nogal wat dingen vastgesteld. Hieronder komen ze. We willen een excursie naar de afdeling Utrecht maken, waar we verder nog enkele musea willen bekijken. De GS, Jan Casper Zweers is bezig met een excursie naar Keulen te organiseren, die waarschijnlijk in de vakantie valt en 2 dagen zal duren. Een waar hoogtepunt!

De vierde SC wordt een zog. speciale SC. Hij is gedrukt in off-set en met een speciaal daarvoor gehuurde elektrische typemachine getypt. Deze SC is voor leden en donateurs gratis en zal aan julië opgestuurd worden. Hij is geheel gewijd aan de geschiedenis van Arkel, de woonplaats van de auteur, Peter van Hout. Tevens zal hij in de boekhandel verkrijgbaar zijn.

We gaan nog één maal graven in Arkel om het project (Karolinische nederzetting) af te ronden. Daarna beginnen we in Gorkum (na toestemming) met het project Kortendijk. Mensen die interesse hebben kunnen zich opgeven en zullen op een lijst worden gezet. De mensen die op die lijst voorkomen zullen gebeld worden, wanneer ze kunnen komen graven. We zijn enkele dagen met beitels en hamers in de kelder van een pand aan de Kortendijk bezig geweest, op zoek naar een vermoedelijke vluchtgang. Het lijkt op loss alarm. Nadere bijzonderheden bij Martin Veen of ondergetekende.

De GS zal de bibliotheek reorganiseren en om te beginnen hebben we de serie "58 miljoen Nederlanders" aangekocht. Deze serie bestaat uit 15 delen. Een inventarislijst zal in de SC geplaatst worden.

In deze SC de bijgewerkte ledenlijst, de donateurslijst zal in de volgende SC volgen, omdat het nu nog te moeilijk is om het precies uit te zoeken. (sommigen zijn afdelingsdonateurs andere bondsdonateurs en er zijn er die zowel afdelings- als bondsdonateur zijn)

Binnenkort zullen er weer Pesthuysavonden gehouden worden. Bovendien zal de afdeling Utrecht een tegenbezoek brengen, die met een pannekoekenavond gecombineerd zal worden.

In september gaat het bestuur naar de VAV (Verg. Afdelingsvertegenwoordigers) in Utrecht.

We hebben tevens 2 personen aangeschreven om een lezing te houden. Ook dan zullen alle donateurs welkom zijn.

Van alle activiteiten zullen convoceringen volgen. Tot ziens

Fokko de Vries.

ledenlijst NJBG afd. Gorkum 15 aug. 1977 door AS FdV

- 1) Rolf van Acquoy-Lijsterbeslaan-5-Gorkum
- 2) Take Alberts-Polderdijk 26-Rumpt
- 3) Addy Baggerman-Wielstraat 6-Werkendam
- 4) Marcel Baveco-Lijsterbeslaan 12-Gorkum
- 5) Klaas de Boer-Binnendamseweg 79-Giessenburg
- 6) Luuk de Bok-Abraham Kemplaan 39-Gorkum
- 7) Marco Conijn-Hoofdwal 23-Gorkum
- 8) Ruurd van Donkelaar-Laantje 1a-~~Gm~~ Werkendam
- 9) Martin Edelbroek-Koningin Wilhelminastraat 35-Arkel
- 10) Toos Ganzevoort-Barbierstraat 93-Gorkum
- 11) Nelleke Ganzevoort-Barbierstraat 93-Gorkum
- 12) Jacco Groeneveld-Wielstraat 9-Werkendam
- 13) Astrid de Haan-De Wittenkade 150-Amsterdam
- 14) Bram van de Hoven van Genderen-Schaapsheul 10 Gorkum
- 15) Peter van Hout-Koningin Emmastraat 20-Arkel
- 16) Henk Hovenkamp-Slot Loevestein-Brakel (gld)
- 17) Dick de Jong-Capelleweer 13-Hardinxveld- Giessendam
- 18) Riny Kerkhof-Valeriaan 26-Culemborg
- 19) Johan de Keyzer,-Biesbos Zuideind 9-Werkendam
- 20) Ronald Koster-Ambachtsstraat 10-Schoonhoven
- 21) Glaas van Kuilenburg-Dorpsweg 92-Hoog-Blokland
- 22) Charles van Lamoen-Vries- Robbéweg 34-Gorkum
- 23) Dick Los-onderweg 18-Arkeln
- 24) Jan van Moorsel-Bekkerstraat 50-Utrecht
- 25) Bert Nijland-Burgemeester Gaarlandstraat 29-Gorkum
- 26) Georgine Overwater-Ophoviuslaan 126-Den Bosch
- 27) Wim Plante-Raadhuisplein 6-Arkeln
- 28) Michael Reegenboog-Larikslaan 39-Sleeuwijk
- 29) Bert Stamkot-De Wittenkade 150-Amsterdam
- 30) Peter Sturm-Patrijzennest 2-Gorkum
- 31) Martin Veen-Barbette 8-Gorkum
- 32) Wilma in 't Veld-Larikslaan 29-Sleeuwijk
- 33) Ank Verschoor-Grote Haarsekade 16-Gorkum
- 34) Henry Verschoor-Grote Haarsekade-16-gorkum
- 35) Kees Vervloet-Molenstraat 77-Gorkum
- 36) Wim Voogt-Zwartwerverstraat 31-Gorkum
- 37) Fokko de Vries-D.F. Pauwstraat 23-Gorkum
- 38) Rudolf de Vries-D.F. Pauwstraat 23-Gorkum
- 39) Annemieke van der Wal-Kerkstraat 45-Zaltbommel
- 40) Jaap Wisse-Wildschutlaan 20-Gorkum
- 41) Gerrit van Westrenen-Onderweg 3-Arkel
- 42) Jan Casper Zweers-Dorpsstraat 19-Zoelmond

bel eens een bestuurslid op met een suggestie:

Ruurd: 01835- 1430

Fokko: 22413

Dick: 01831- 1498

Jan Casper: 03453- 407

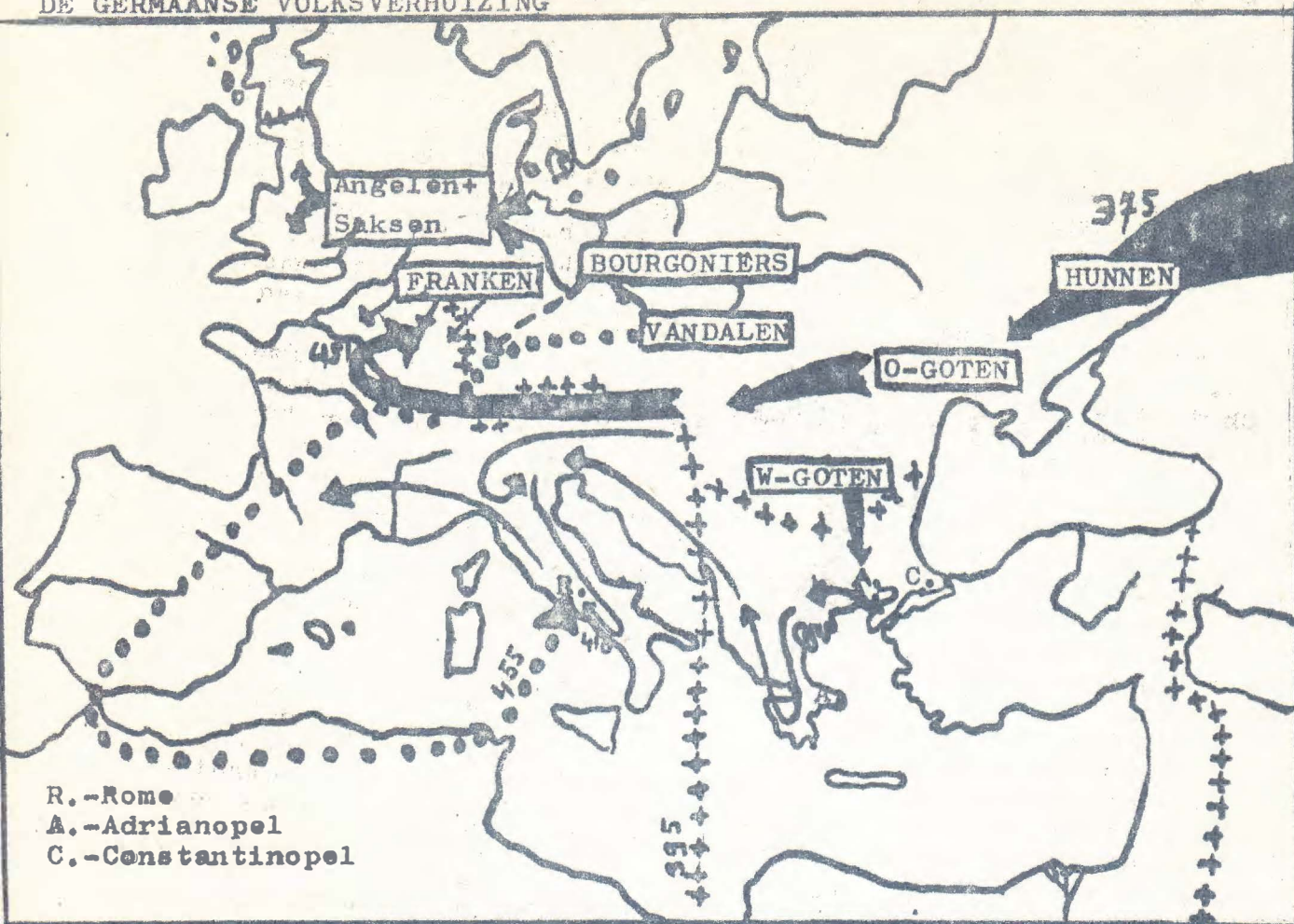
DE GROTE GERMAANSE VOLKSVERHUIZING

EN HET ROMEINSE RIJK

Veel 500 woonden ten noorden van de Rijn en de Donau woeste stammen, die nog in de prehistorie leefden. Dit waren de Germanen. Er was wel contact met de Romeinen. Ze droven handel met hen en heel veel Germanen namen dienst in de Romeinse legers. Het werd ook gezien als een hele eer, als je als Germaan zijnde, in een Romeins leger mocht dienen. De Germanen keken met bewondering, maar ook met afgunst naar de rijke provincies van het Romeinse Rijk, de mooie weiden en de goed onderhouden akkers. Een van de belangrijkste stammen waren de Goten, die waarschijnlijk uit Zuid-Zweden afkomstig waren. Het Gotisch lijkt ook erg veel op de taal waaruit alle Germaanse talen zijn ontstaan. Dit is bekend geworden omdat de Goet Wulfila (=wolfje) de Bijbel in het Gotisch had vertaald. Hij ontwikkelde uit het Griekse alfabet een Gotisch alfabet. Een fragment van Wulfila's bijbelvertaling ligt nu in de universiteit van Uppsala. Het is de Codex Argenteus (het zilveren boek), dat met gouden en zilverkleurige letters op purperkleurig perkament is geschreven. De band is van gedreven zilver. Het is één van de oudste Germaanse teksten. Wulfila en zijn leerlingen hebben heel wat Germanen tot het Christendom bekeerd.

Ze nu en dan drongen de Germanen over de Rijn, Donau of de Limes. Dat was een grenswal, die de leegte tussen de Rijn en de Donau moest opvullen. Meestal werden ze dan weer door de Romeinen teruggeslagen. Soms werden ze bondgenoten van de keizer. Ze kregen dan de taak om een stuk van de grens van het rijk te verdedigen en kregen dan een jaargeld als beloning. In 375 barstte de orkaan pas goed los. De Hunnen, een volk dat uit Mongolië afkomstig was, hadden eerst aan de grens van China voor opschudding gezorgd en kwamen nu naar het westen, waar zij iedereen angst voor hen inboezemden. Ze waren vreselijk woest. Een Germaans geschiedschrijver dacht dat ze van boze heksen en geesten afstamden. Ze kookten hun voedsel niet maar aten het rauw. Ze aten vlees, dat ze eerst onder hun zadels kapot hadden gereden. Hun begeschutten en lansknechten stonden als geduchtrijders bekend. Plotseling waren ze in het gebied ten noorden van de Zwarte Zee, waar de Oostgoten woonden. De Oostgoten probeerden ze tevergeefs tegen te houden. De meeste Oostgoten moesten met de Hunnen mee naar West-Europa. De Westgoten, die ten noorden van de Donau woonden, vroegen aan keizer Valens, of zij in het Romeinse Rijk mochten gaan wonen. De keizer stond dit toe, maar al snel ontstonden er ruzies tussen de Romeinen en de Goten. De Goten begonnen nu plundertochten door de Balkan te maken. Ze versloegen in 378 de Romeinen bij Adrianopel. De keizer verloor het leven, toen hij wilde vluchten. Toen was het keizer Theodosius de Grote die redding bracht. Hij liet Goten in dienst nemen, die er in slaagden de stammen terug te dringen naar het gebied ten zuiden van de Donau. Na de dood van Theodosius ging het echter weer verkeerd. Hij had zijn rijk in twee delen verdeeld, het Westromeinse Rijk met zijn zoon Honorius als keizer en het Oostromeinse Rijk met zijn zoon Arcadius. Na een tijdje kregen deze twee broers ruzie over de grens die hun beide rijken scheidde. Toen gingen ze elkaar aanvallen. Ze kochten om de baai de Goten om, om hun tegenstander aan te vallen. Dan waren ze in dienst van Honorius en dan weer van Arcadius. Op het laatst werd het hoogste aanbod, van de Oostromeinen, aangenomen en toen trokken de Goten naar Italië. Daar werden zij tegengehouden

DE GERMAANSE VOLKSVERHUIZING

door de Westromeinse veldheer Stilicho. Maar Honorius was bang dat Stilicho zijn zoon tot keizer wilde maken en liet Stilicho onthoofden. Toen hadden de Goten vrij spel. De Westromeinen kochten hen af met een fabelachtige grote schat goud en zilver. De Goten wilden echter ook grond hebben. Toen men dit niet wilde geven, werd Rome omsingeld en uit gehongerd. Daarna plunderden ze Rome (410). Vervolgens trokken ze naar Spanje. De naam Catalonië (Gatalonië) herrinnert daar nog aan. Toen Stilicho de Romeinen probeerde tegen te houden, liet hij troepen van de Rijn grens aanrukken. Dit was de kans voor de Germanen aan de Rijn. De eerste golf die de Rijn overtrok waren de Vandalen. (V)andalusië herinnert hier nog aan. Door Frankrijk trokken ze naar Spanje waar ze weer door de Westgoten werden verdreven. Later stichtten ze een rijk in Noord-Afrika.

De Bourgondiërs kwamen oorspronkelijk ook uit Zuid-Zweden (Bornholm = Bergundarholm). Eerst stichtten zij een rijk aan de linker Rijnneer, maar dit werd door de Hunnen vernietigd. Veel Bourgondiërs kwamen daarbij om. De overlevenden van de Bourgondiërs trokken naar het gebied dat nu Oost-Frankrijk is en stichtten daar een staat. De streek Bourgondië bestaat tegenwoordig nog en is vooral bekend om zijn wijn. Maar al gauw zouden zowel de Bourgondiërs als de Westgoten verdrongen worden door een ander Germaans volk, namelijk de Franken, die Frankrijk zijn naam hebben gegeven. In 410 moesten de Romeinen Engeland ontruimen omdat men op het vaste land deze troepen nodig had. Engeland (Brittanica) viel nu ten prooi aan allerlei barbaarse stammen, waarvan het Angeleken en de Saksen de bekendste zijn. Uit deze tijd stamt de verhalen van koning Arthur.

Intussen probeerde de Romein Aëtius voor de laatste keer het Romeinse Rijk te herstellen. Hij wierf een huurleger van Hunnen (!) om die tegen de Germanen te gebruiken. Het werd echter al gauw duidelijk dat het middel erger was dan de kwaal. De Hunnen hadden in 438 namelijk een voortreffelijk aanvoerder gekregen. Hijo heette Attila en was zo woest, dat hij "de gesel Gods" werd genoemd. In 451 liet hij zijn horden los op het Westromeinse Rijk. Zijn leger van maar liefst 500.000 man stak de Rijn over en trok plunderend door Gallië. Aëtius verzamelde echter bliksemsnel een leger van Bourgondiërs, Franken en Westgoten. Hij versloeg de Hunnen en wel op de Catalaunische velden. Attila trok met zijn leger terug naar Hongarije. Later deed hij nog een aanval op Italië, maar hij trok zich op onverklaarbare wijze weer terug. Een jaar later werd hij volgens de overleveringen vermoord doort de Bourgondische koningsdochter Hildegonde, die hij had willen dwingen om met hem te trouwen. Aëtius werd een jaar later doort de keizer doodgestoken. Het Westromeinse Rijk was nu wel gevallen. In 455 werd Rome door de Vandalen, die in Noord-Afrika zaten, geplunderd. In 476 werd de laatste keizer, Romulus Augustulus door de Germaanse huursoldaat Odoaker van de troon gegooid. Odoaker doodde de zestienjarige keizer echter niet, omdat hij hem te onveilig achtte. Odoaker werd koning van Italië. Dit duurde echter niet lang want na de dood van Attila was het rijk vante Hunnen uiteengevallen in verschillende delen. De Oostgoten waren zodoende weer onafhankelijk geworden. Ze waren in de Balkan terechtgekomen, die bij het Oostromeinse Rijk hoorde. Het Oostromeinse keizer wilde hen kwijt en liet ze naar Italië sturen. Zij versloegen Odoaker en stichtten het Oostgotische Rijk. Theoderik regeerde vreselijk goed. Na zijn dood in 526 ging zijn rijk achteruit en werd in 555 door de Oostromeinen veroverd, die in 535 ook de Vandalen al hadden vernietigd.

Martin Veen

DE GEBROEDERS WRIGHT II

Na hun eerste experimentele seizoen kwam er een tweede. In de zomer van 1901 gingen zij opnieuw naar Kitty Hawk en probeerden, hun iets verbeterde, vliegtuig. Ze logeerden in een tent, die in de voortuin stond van de vuurtorenwachter Tate. Ze zagen dat de theorieën van Liliënthäl en Langley niet erg goed waren en besloten om op hun eigen manier verder te bouwen. Ze bouwden thuis in de werkplaats een eenvoudige houten windtunnel, die tegenwoordig onmisbaar is voor de luchtvaart. In twee maanden tijd maakten zij meer dan tweehonderd vleugelprofielen om te kunnen zoeken naar het beste medel. Na deze gevonden te hebben ontstond hun derde zweefvliegtuig. De knecht Taylor werkte nu net zo hard mee met de twee broers. In dit vliegtuig werden weer verbeteringen aangebracht, zoals een vertikaal staartvlak. Ook de besturing werd verbeterd. Midden september startten de eerste vluchten. Er werden maar liefst duizend proeven gedaan. De piloot moest op zijn buik gaan liggen om zo weinig mogelijk weerstand te bieden. Orville veroorzaakte het eerste ongeluk, hij maakte een fout met de besturing. Het toestel viel naar beneden en sloeg luidkrakend kapot in het zand. Na een reparatie werd het staartvlak beweegbaar gemaakt. Vanaf dat moment werden er successen geboekt. De langste vlucht duurde 26 seconden en er werd maar liefst zo'n 190 meter afgelegd. Toen zij terugkeerden naar Dayton hadden zij besloten om een vliegtuig te bouwen, die de naam van vliegtuig waard was, een vliegtuig met een motor. Maar er kwam nu weer een probleem voor de broers, want hoe kom je aan een motor die licht en krachtig is? Ze schreven twaalf motorfabrikanten en vroegen om een motor, die hoogstens 75 kilo woeg en minstens 8 paardenkrachten kon leveren. Er was slechts één fabriek die dit kon, maar de omschrijving van de motor beviel ze niet. Ze besloten er zelf één te maken. Taylor hun knecht was een echt vakman, en terwijl deze een motor die 12 tot 16 paardenkrachten kon leveren ontwierp, waren de broers bezig met het ontwikkelen van een propeller. Er werd ook gebouwd aan hun vernieuwde vliegtuig, die de naam "Flyer" kreeg. Dermoet kwam naast de bestuurder te staan en hier van daan gingen twee fietskettingen naar de in de tegenovergestelde richting draaiende propellers. De spanwijdte van de vleugels was twaalf meter en vijftientwintig centimeter. Het gewicht bedroeg 335 kilo. Heel het vliegtuig bestond uit hout, doek, en spandraden. Het landingsgestel bestond uit eenvoudige houten schaatsen. Op veertien december was het zover, een munt glisterde in de lucht en Wilber zou de eerste zijn die de lucht in mocht. De "Flyer" gleed van de rails af en ineens, door een fout van Wilber, sloeg het vliegtuig met een boeg in het zand. Drie dagen later was het de beurt van Orville die de eerste werkelijke piloot mag worden genoemd.

Zeventien december 1903. Op de zandvlakte van Kitty Hawk, North Carolina zou het gebeuren. Het is zeer koud en een ijzige wind blaast over de bevroren vlakte heen. Orville ligt op zijn buik naast de knetterende motor. De propellers draaien razendsnel in het rond. Het vliegtuig glijdt van de rails en maakt zich los van de grond. Daar vliegt Orville Wright, ja werkelijk, hij vliegt. Maar plotseling zoals het begonnen was, eindigt de vlucht na 12 seconden, en landt weer netjes op de bevroren vlakte. Verlamd ligt Orville op zijn buik, met tranen in zijn ogen, hij kan niet eens meer van blijdschap praten. Hij, ja, hij had gevlogen, de droom

was werkelijkheid geworden. Wilber Wright overleed op het ziekbed na een koortsaanval op 31 mei 1912. Orville heeft echter nog veel van de luchtvaart meegemaakt, want hij overleed op 30 januari 1948. Als je nu naar het luchtvaartmuseum in Washington gaat en je ziet daar het vliegtuig van de gebreeders Wright, begrijp je niet dat ze hiermee hebben kunnen vliegen. Eén ding is echter zeker, dat deze twee mensen het heerlijkste, dat ze ooit hebben kunnen meemaken, meegemaakt hebben; zo vrij te zijn als een vogel in de lucht!

Peter van Hout

WANFRIED SCHOTELS

Tijdens een opgraving te Hoog-Blokland, langs de Dorpsweg, kwam er een voor deze streek zeldzaam soort aardewerk-type te voorschijn. Het betrof hier het zogenaamde wanfriedaardewerk, dat als schotelfragmenten gevonden werd. Het aardewerk is genoemd naar het plaatsje Wanfried, waar dit als pottenbakkersafval gevonden is. Het bijzondere en kenmerkende van dit aardewerk is, dat de voorstelling ingekrast is in de gele-slib ondergrond. De kleur van de scherf is rood en de versieringskleuren zijn voornamelijk: groen (koperoxyde), rood (loodglazuur), geel en blauw. De krastechniek ging als volgt. Met een aan de punt doorboorde koeienhoorn (een z.g. ringehoorn) werd gevuld met een witbakkende kleisoort. Hiermee gaf men de ruwe omtrek van het figuur en de ringen aan. Hierna werden met een puntig voorwerp de gewenste krassen ingekrast in de aangebrachte vloeibaar achtige substantie, waardoor de lijnen de rode kleur van het aardewerk geven. Het aardewerk is meestal gedateerd, en werd gemaakt vanaf het laatste kwart van de 16e eeuw tot en met het eerste kwart van de 17e eeuw.

Peter van Hout

WBO IN GORKUM

Op zaterdag 14 mei zijn er enkele NJBG'ers op onderzoek uit geweest op het terrein tussen de Grote Markt en de Gasthuisstraat, waar de slopers weer eens actief waren. Na een onderzoek troffen we hier laat-middeleeuws huisvuil aan en om precies te zijn van rond 1450. Echt van huisvuil kon je hier eigenlijk niet spreken, maar misschien wel van leerbewerkers-huisvuil. Tussen de modder vonden we verschillende maten punt-schoenzolen, maar ook stukken zijkanten en messenschedes. Het probleem van het leer was echter hoe we het moesten conserveren. Nadat ik het ROB heb opgebeld om te vragen wat de beste conserveringsmethode was, volgt hieronder het recept, en hoe je het het beste kunt doen.

Als je leer hebt in een goede conditie, dan kan je het het beste als volgt doen; Eerst goed schoonmaken met water en vervolgens de zool of iets anders, tussen kranten doen en er een stevige plank op leggen. Als je dat niet doet, dan trekt het leer krom. Dit moet minstens tien dagen zo blijven. Wel moet je er voor zorgen, dat de kranten iedere dag verversst worden. Als het leer slecht is, dan kun je het het beste twaalf uur in het fosforzuur leggen. Daarna het leer ongeveer tien dagen in het water leggen, voor het fosforzuur. Als dat gebeurd is, dan moet je het weer tussen kranten leggen, zoals hierboven is aangegeven.

Verder vonden we nog wat Siegburgerscherven, gedeelten van een kogelpot en veel botten. (Ook nog wat baardman red.)

Peter van Hout

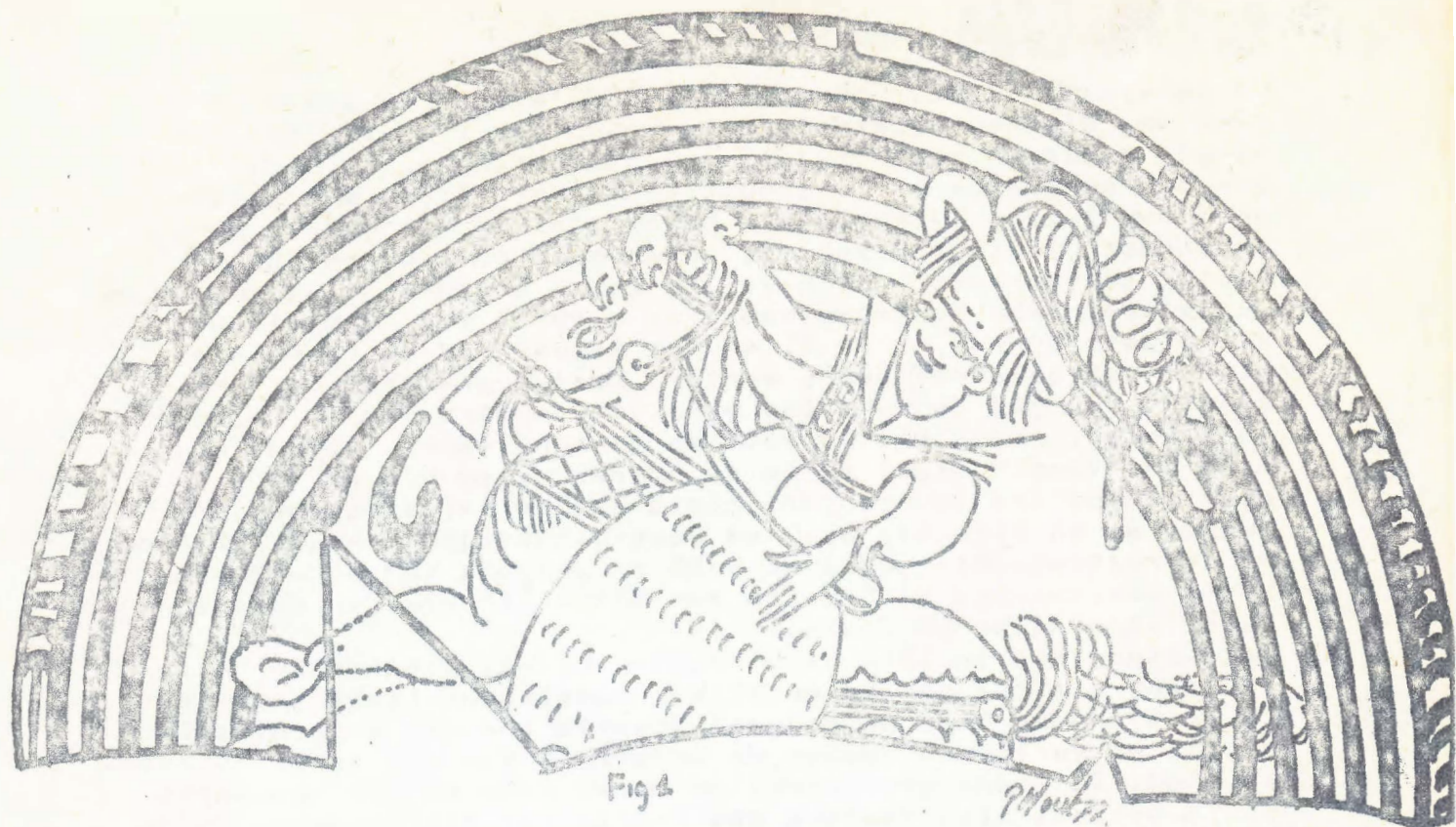

Fig 1

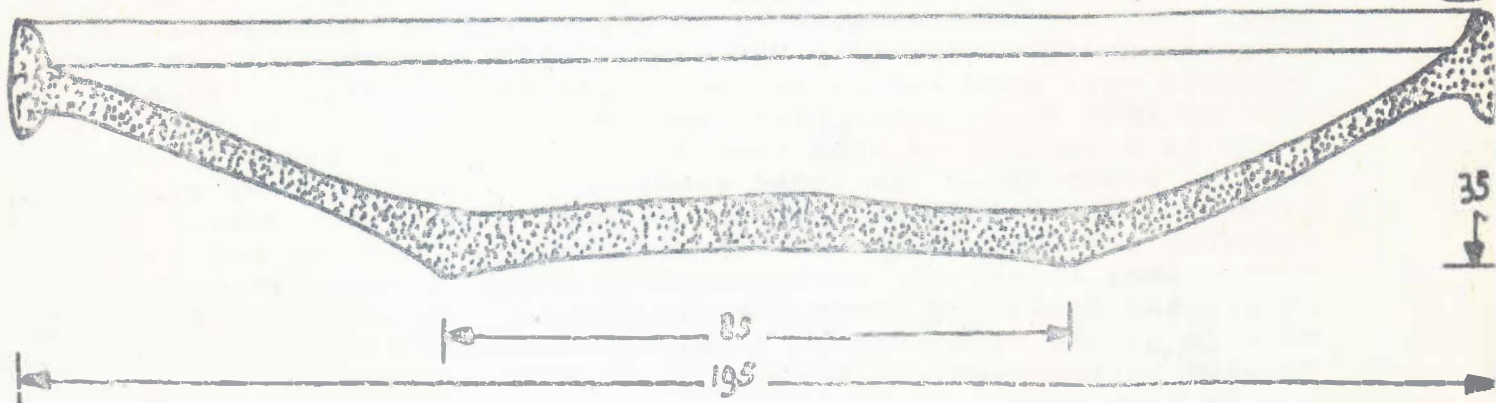

Fig ① SCHOTEL FRAGMENT : WAHNFRIED 1636 VROUW TE PAARD
GEV TE HOOGBLOKLAND JULI 1977 DOOR P. VON HOUT

KLEUR AARDEWERK : ROOD

KLEUR VERSIERING : D.GROEN. GEEL. SLOUW
ROOD

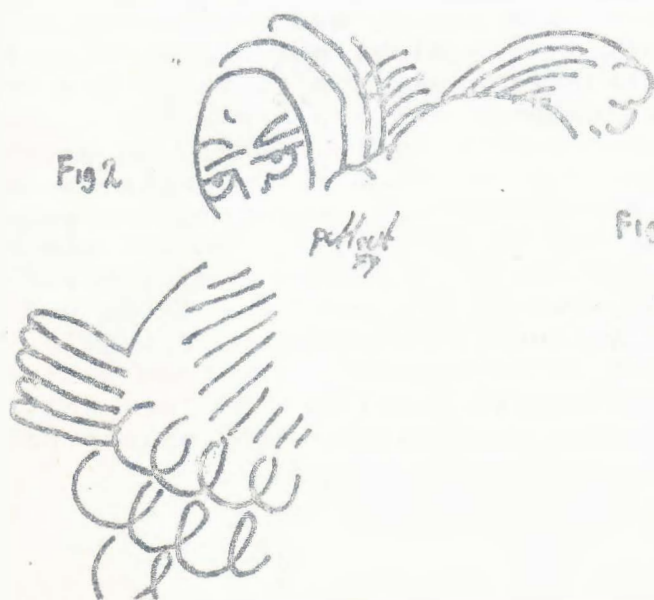

Fig 2

Fig ② SCHOTEL FRAGMENTEN : WAHNFRIED
EERSTE KWART 17E EEUW VOGELMAN ?

GEV TE HOOGBLOKLAND JUNI 1977
DOOR P. VON HOUT

KLEUR AARDEWERK : ROOD

KLEUR VERSIERING : L. GROEN. D.GRO
GEEL. SLOUW
ROOD.

GOUDA

Op zaterdag 4 juni, stonden acht NJBG'ers op de trein te wachten, die hen uiteindelijk in Gouda zou brengen, waar de tweede excursie van dit jaar zou plaatsvinden. De bedoeling was het aangename met het nuttige te verenigen, wat uiteraard ook lukte. Iedereen had brood, drinken en andere benodigdheden, zoals een zakmes, meegenomen om een eventuele kaping te voorkomen en om veilig langs Leerdam te kunnen gaan. In de trein van Geldermalsen naar Utrecht vond een discussie plaats tussen R. de V. en een ietwat oudere (asociale, milieu-vervuilende) heer, waarbij kreten geslaakt werden zoals: "Hou jij je bek eens eventjes, anders kom ik bij je!" De NJBG'er, tegen wie de woorden gericht waren, toonde hij zich het verstandigst en om de "goede" naam van de NJBG geen schade toe te brengen, hield hij verder zijn mond. Zo kwamen we in Utrecht, waar we Hoog-Catharijne bekeken hebben. Op de roltrap, die nadat de NJBG er gebruik van had gemaakt, kapot was, bevond zich zelfs een NJBG-sticker. Een uurtje later stonden we in Gouda.

Deze stad, die in 1272 stadsrechten kreeg, groeide in de 15e eeuw uit tot een belangrijke handelsstad (lakenindustrie). In de 17e eeuw kwam de pijpenindustrie (Goudse pijpen) tot bloei, en vertoonde verder de kenmerken van een echte Hollandse stad. In Gouda werd eerst de markt bekeken. Op het marktplein bevindt zich de Waag met daarin het VVV-kantoor. In de Waag, werd het hele gezelschap op kosten van het bestuur gewogen en goedbevonden voor 980 pond. Zelfs onze HR, die het zwaarste was, werd van heksenvervolgving vrijgesteld. De Waag werd in 1668 door Pieter Post gebouwd en gebruikt om bijv. kazen te wegen. Na de Waag kwam het stadhuis, dat bekend staat om zijn riddertjes, die ieder kwartier naar buiten komen, aan de beurt. Dit Gothische stadhuis is het oudste van Nederland, daterend uit 1450. De Grote- of St.-Janskerk werd ook nog bekeken. Deze staat o.a. bekend om haar orgel, kerkhek en haar 70 gebrandschilderde ramen (Goudse Glazen). 15 van deze ramen zijn in de 15e eeuw door de meesterglazeniers Dirck en Wouter Crabeth vervaardigd. In het nog niet gerestaureerde gedeelte van de kerk werden nog enkele botten van onze voorvaders ontdekt, maar omdat het bestuur al een goede voorzittershamere heeft, hebben we deze botten maar laten liggen.

Het eerste museum dat we bekeken hebben was het Catharina-Gasthuis, waarvan het oudste gedeelte dateert uit 1542, en tot in 1910 ziekenhuis gebleven is. Het gebouw is al vele malen gerestaureerd, en wordt nu dus als museum gebruikt. Het museum bevat o.a. een regentenkamer (17e eeuw), een ruimte met schilderijen, een martelkamer met daarin bijv. het "Spaanse paard" en een pinbank, een antieke stadsapotheek, die al in de 16e eeuw werd gebruikt, een chirurgiënskamer met een grote collectie mes- en zagen, een poppenkamer waarin antiek speelgoed stond en een wapenzaal met o.a. harnassen en "Lange Pier-achtige" zwaarden. Het laatste bezoek werd aan de "Moriaan" gebracht, een pijpen- tegel- en aarderwerkmuseum, dat in 1680 werd gebruikt als winkel (verkoop van peper, kruidnagelen en later ook koffie, thee en tabak; de moriaan is het symbool van het roken). In het museum bevindt zich een mooi collectie tabakspotten, tegels en natuurlijk ook vele pijpen met bijbehorende gietvormen en tabaksdozen. Op de terugweg wilden enkele dorstige NJBG'ers wat drinken op een terras van een café, maar werden door enkele politie-

agenten, belust op promotie, van het terras gedirigeerd, omdat zij nog geen 16 waren. Alleen het bestuur mocht blijven zitten. Maar uiteraard zijn we bij volgende excursies wel "16"! Een trein verder waren we weer in Utrecht, en via de roltrap, die weer gemaakt was, kwamen we weer in Hoog-Catharijne, en weer moest V&D het ontgelden. Onze AS werd nog bijna door een hond gebeten, die hij wilde feliciteren omdat het beest even buiten Hoog-Catharijne zijn behoefte deed. Maar al met al kwamen we weer veilig aan in Gorkum en we kunnen dus typisch terugkijken op een geslaagde en goed georganiseerde excursie.

Rudolf de Vries.

De volgende bladzijde toont de Waag-brief, die door ons uit Gouda is meegebracht, en die in het Pesthuys te bezichtigen is.

WILJ. WAERHMEESTEREN VAN DER STEDE WAGE TOT TER.O
GOU OIRKONDEN, DAT OP HUYDEN VOOR ONS IS GEKOMEN
ONDE VERSCHENEN IS GEWEEST.O

NJBQ-CLHB
MR. GORINCHEM.

ENDE GAF TE KENNEN, DAT DESELVE SIJN GEWICHT SOU
WORDEN VASTGESTELT, HETGEEN IS VASTGESTELT AC-O
CORDERENDE METO

980 PONDEN GOUDSCHE VOLVETTE KAES.

WIL VERCLAEREN ENDE GETUIGHEN DIT GEWICHT WAERO
ENDE WAERACHTIGH.O

ALSO HET REDELIJK IS DER WAERHEIT GETUIGHENSIS TEO
DOEN IS IN KENNISSE HIERAF DEEZE BRIEF AEGEGHEVEN.O

MITS DEZE VERCLAERT ONDERGETHEERENDE SONDER CARGO
OF LIST DAT GECOMPAREERDE KLOECK IS VAN LICHAMEN
SOWELGAENDE ALS STAENDE ENDE VERSTANT, REDE ENDE
MEMORIE WEL HEBBENDE ENDE GEBRUYKENDE VERDERNO
EEN SOODANIGE GEWICHTIGE PERSOON IS,

DIT TEN DIENSTE ONSER STADT EN DE COMMERCIE.

ALDUS GEDAEN EN GETEECKENT BINNEN DER GOUDE INO
DEN JARE ONZEN HEEREN EEN DUYSENT NEGEN HONDERT
27 EN ZEVENTIG OP DEN 4 DAG VAN JUNE

